

**CRNA GORA
AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE
KOMUNIKACIJE I POŠTANSKU
DJELATNOST**

**RAČUNOVODSTVENO ODVAJANJE I
TROŠKOVNO RAČUNOVODSTVO**

Memo 2

Odgovori na drugi set pitanja Crnogorskog telekoma
Maj 2011.

Tabela u nastavku daje pregled odgovora na drugi set pitanja Operatora:

Redni broj	Pitanje Operatora	Odgovor Agencije
1	<p>Poglavlje 1:</p> <p>Smatramo da nije zadovoljeno načelo transparentnosti na kojem se insistira u preporuci EU budući da nije ostavljeno dovoljno vremena operatorima za komentare i mogućnost rasprave sa zainteresovanim stranama.</p>	<p>Agencija je javno objavila konsultantski dokument i pokrenula konsultantski proces otvoren svim zainteresiranim stranama. Takođe, svi zainteresovani mogli su poslati svoje komentare, pitanja i prijedloge za promjenu navedene metodologije unutar definisanog roka od izdavanja konsultantskog dokumenta (30 dana) i sudjelovati na javnim konsultacijama, otvorenim svim stranama.</p> <p>Na osnovu svega gore navedenog, smatramo da je načelo transparentnosti, definisano EU preporukama, u potpunosti zadovoljeno.</p> <p>Nadalje, kroz cjelokupan period implementacije regulatorne odluke, svi operatori će imati priliku davati dodatne komentare i prijedloge za poboljšanje regulatornog procesa na redovnim kvartalnim sastancima s Agencijom.</p>
2	<p>Poglavlje 2.1.1.1 - Relevantna tržišta za obaveze računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva</p> <p>Budući da je Rješenjem broj 0902-4217/2 propisana obaveza troškovnog računovodstva na relevantnom tržištu završavanja (terminacije) poziva u individualnim mobilnim mrežama, naglasiti da će implementacija i rokovi u vezi sa ovim tržištem biti predmet naknadne rasprave.</p>	<p>Proces za regulaciju tržišta broj sedam (7) „Terminacija poziva u mobilnim mrežama“ Agencija još nije definirala i sprovela, no očekuje se ista metodologija pristupa regulatornim zahtjevima, kao i za tržišta fiksnih usluga.</p>
3	<p>3.2.1.1 Vremenski tok izvještavanja na osnovu historijskog troškovnog računovodstva (HCA) i potpuno raspodijeljenih troškova (FAC)</p> <p>2011.g. - Kratko vrijeme za uspostavljanje procesa regulatornog izvještavanja, imajuću u vidu kompleksnost projekta, veliku angažovanost resursa, kao i ljetne mjeseci u kojima treba da pripremimo RD i DMA. S obzirom da sadržaj i detalji pomenutih dokumenata nisu izloženi u konsultativnom dokumentu, nismo u mogućnosti da procijenimo vrijeme neophodno za njihovu izradu.</p> <p>2012.g. - Rok za predaju nacrtu da se postavi 30.06.2012. zbog velike zahtjevnosti projekta, kompleksnosti, angažovanosti resursa i nedostatka iskustva. Takođe treba uzeti u obzir i činjenicu da će proces usaglašavanja RD, DMA i Plana HCA/FDC biti okončan 31.12.2011 što ne ostavlja dovoljno</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Agencija je definisala period za uspostavu procesa regulatornog izvještavanja na osnovu dobre prakse i iskustava sa sličnih tržišta unutar EU, koji su već implementirali proces računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva. 2) Agencija smatra da je period do 1.4.2012. dovoljan za izradu prvog nacrtu regulatornih izvještaja zasnovanih na odobrenim RD i DMA dokumentima, potrebnih za sprovođenje alokacije troškova i podataka korištenih za redovno statutorno izvještavanje. S obzirom da je rok za predavljanje metodologije za alokaciju troškova 31.12.2011., Agencija smatra da period od donošenja regulatorne odluke do tada operator može iskoristiti za razvoj/nabavku alata za alokaciju troškova, izradu RD i DMA dokumenta i ostale aktivnosti potrebne za zadovoljavanje

Redni broj	Pitanje Operatora	Odgovor Agencije
	<p>vremena za kvalitetnu primjenu do 30.04.2012. Dozvoljavanje dužeg vremenskog roka za dostavljanje odvojenog računovodstva će omogućiti točniji obračun cijena proizvoda i dozvoliti da se zacrtani rokovi ispoštuju. Prilikom određivanja rokova treba imati u vidu i činjenicu da je Crnogorski Telekom akcionarsko društvo i uzimajući u obzir da se generalna skupština akcionara održava u četvrtom ili petom mjesecu u godini poslije čega slijedi odobravanje finansijskih izvještaja, odvojeno računovodstvena evidencija ne može da se dostavlja prije roka od 90 dana od generalne skupštine akcionara. Budući da se zahtjeva da troškovna osnovica bude posljednja fiskalna godina za koju je završena revizija i izdato revizorsko mišljenje na Finansijske Izvještaje, a planom revizije Statutarnih finansijskih izvještaja proces revizije i izdavanje revizorskog mišljenja na ove finansijske izvještaje ne može biti okončan prije četvrtog ili petog mjeseca, nismo u mogućnosti da ispunimo ovaj zahtjev.</p> <p>SMP operator će do 30. juna 2013. pripremiti i predati Agenciji revidirane regulatorne finansijske izvještaje zajedno sa izvještajem nezavisnog revizora sa prilogima za godinu koja završava 31. decembra 2012. godine. - Zbog čega revidirane ako prije ovog datuma ne dostavljamo nacrt?</p> <p>SMP operator 2013. godine mora Agenciji omogućiti i uvid u troškovni model na osnovu kojeg su pripremljeni regulatorni finansijski izvještaji i svu pripadajuću dokumentaciju. - Nije naveden datum kada SMP operator treba da omogući Agenciji uvid u troškovni model. Predlažemo da se postavi 30.06.2013 nakon predaje RFI</p> <p>SMP operator nakon 30. april 2014. godine mora Agenciji omogućiti i uvid u troškovni model na osnovu kojeg su pripremljeni regulatorni finansijski izvještaji i svu pripadajuću dokumentaciju. - Zbog čega se ovdje pominje 30.04.2012? Budući da smo u obavezi da dostavimo RFI sa revizorskim mišljenjem 30.06.2014. smatramo da ne bi trebalo zahtijevati uvid u dokumentaciju i troškovni model prije tog roka.</p>	<p>regulatornih uslova.</p> <p>3) Nacrt regulatornih izvještaja predaje se svake godine u istom periodu, kako je navedeno u vremenskom planu unutar konsultantskog dokumenta za prvu godinu izvještavanja. Kako bi uklonili sve nejasnoće oko dostave dokumenata, Agencija će ažurirati vremenski plan unutar metodologije računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva za svaku godinu izvještavanja.</p> <p>4) Uvid u troškovni model Agencija može zatražiti u bilo kojem trenutku, prilikom njegovog razvoja i korišćenja, kako bi imala uvid u ispravnost ulaznih podataka, procesuiranja i rezultata, prije njihove konačne objave. Time se smanjuje mogućnost grešaka ili nejasnoća u finalnim verzijama izvještaja/dokumenata i smanjuje potencijalno dodatna operativna opterećenost Operatora (usljed potrebe prepravljavanja finalnih regulatornih izvještaja zbog neispravnih ili nepotpunih troškovnih modela) i potreba za eventualnom ponovnom revizijom istih, čime se povećava efikasnost cjelokupnog procesa izvještavanja.</p>

Redni broj	Pitanje Operatora	Odgovor Agencije
4	<p>Poglavlje 3.2.1.2 Vremenski tok izvještavanja na bazi tekućeg troškovnog računovodstva (CCA) i dugoročnih inkrementalnih troškova (LRIC) Predlažemo da se nakon dvije godine (za godine koje se završavaju 2011 i 2012) dostavljanja Regulatornih finansijskih izvještaja po HCA/FAC metodologiji preispita mehanizam kontrole cijena i potreba uvođenja CCA/LRIC metodologije ukoliko se to pokaže neophodnim. Detaljni komentari na metodologiju u Opštim komentarima na konsultativni dokument.</p> <p>2015. godina – priprema i objava regulatornih finansijskih izvještaja za 2014. godinu - Isti komentari koji su dati na vremenski tok 2012 godine važe i ovdje. Budući da je CCA/LRIC metodologija izuzetno kompleksna pa samim tim zahtjeva velike resurse, smatramo da treba da se preispita potreba njenog uvođenja u naznačenom vremenskom roku. Detaljnije u Opštim komentarima na konsultativni dokument</p>	<p>S obzirom da je rok za uvođenje CCA/LRIC metodologije predviđen za tri godine (2015. godina), te da će se do tada već nekoliko godina koristiti HCA/FAC metodologija, Agencija smatra da će nadogradnja, tada već postojeće metodologije i procesa izvještavanja, biti manje zahtjevna od inicijalne implementacije procesa regulatornog izvještavanja i da je navedeni period dovoljan Operatoru za prilagođavanje.</p> <p>U slučaju značajnih promjena tržišnih okolnosti i/ili okruženja SMP Operatora, Agencija ostavlja mogućnost izmjene rokova implementacije ili metodologije CCA/LRIC izvještavanja.</p> <p>Kroz konsultacije u dvije naredne godine, prije formalnih rokova početka implementacije CCA/LRIC metodologije, Agencija stoji na raspolaganju za sva pitanja i otklanjanje eventualnih nejasnoća, vezanih za CCA/LRIC izvještavanje.</p>
5	<p>Poglavlje 3.2.1.3. Agencija predlaže da se proces pripreme, revizije, odobravanja i objavljivanja regulatornih finansijskih izvještaja odvija prema vremenskom rasporedu i koracima navedenim i opisanim u ovom poglavlju. –</p> <p>Isti komentari koji su dati na vremenski tok 2012 godine važe i ovdje. Budući da je CCA/LRIC metodologija izuzetno kompleksna pa samim tim zahtjeva velike resurse, smatramo da treba da se preispita potreba njenog uvođenja u naznačenom vremenskom roku. Detaljnije u Opštim komentarima na konsultativni dokument</p>	<p>Odgovor na ovo pitanje obuhvaćen je u pitanju četiri (4).</p>
6	<p>3.2.2.3 Ograničenja ovlaštenog revizora –</p> <p>Nije jasno koje konsultantske usluge se podrazumjevaju ovdje? Obzirom da nije jasno naglaseno, da li revizor koji obavlja reviziju Statutarnih finansijskih izvještaja može da obavlja reviziju i RFI ukoliko zadovoljava ostale</p>	<p>Kako bi se izbjegao mogući sukob interesa, Agencija smatra da ista revizorska kompanija, odnosno njena povezana društva, ne mogu istovremeno, odnosno u istoj godini, obavljati reviziju regulatornih finansijskih izvještaja Operatora i pružati konsultantske usluge (npr. poresko savjetovanje, savjetovanje vezano za regulatorno izvještavanje, implementacija izvještajnog sistema i druge usluge)</p>

Redni broj	Pitanje Operatora	Odgovor Agencije
	kriterijume?	<p>operatoru i povezanim društvima.</p> <p>Kako bi se izbjegao rizik zavisnosti revizora, Agencija zahtijeva da ista revizorska kompanija ne može preuzeti, niti joj Operator može povjeriti obavljanje revizije regulatornih finansijskih izvještaja ukoliko u tekućoj godini navedena revizorska kompanija ili njoj povezana društva više od polovine svog prihoda ostvaruju na osnovu usluga pruženih operatoru i povezanim društvima u Crnoj Gori.</p> <p>Revizor koji obavlja reviziju statutarnih izvještaja može obavljati i reviziju regulatornih finansijskih izvještaja, ako nije u sukobu prema drugim uslovima.</p>
7	<p>3.2.2.5 Obaveze ovlašćenog revizora u procesu regulatorne revizije –</p> <p>S obzirom da je Agencija glavni korisnik informacija dobivenih računovodstvenim odvajanjem, zbog čega se u Prilogu 9.10 koji propisuje formu Revizorskog izvještaja, ono adresira na sledeći način: AKCIONARIMA/OSNIVAČIMA/VLASNICIMA</p>	<p>Agencija je propisala da je operator obavezan dostaviti izvještaj nezavisnog revizora Agenciji. Dobra praksa jeste da primalac revizorskog izvještaja budu vlasnici, predstavnici vlasnika, odnosno druga upravljačka struktura operatora, ali sa naznakom da je revizija obavljena za potrebe regulatornog izvještavanja Agenciji.</p> <p>Uvažavajući komentare operatora datih tokom konsultantskog procesa, Agencija će promijeniti uslov dostavljanja revizorskih izvještaja na način da će revizorski izvještaj biti adresiran na vlasnike, predstavnike vlasnika odnosno upravljačku strukturu operatora, uz obveznu napomenu da su izvještaj dužni dostaviti Agenciji. Navedena promjena će biti uključena u konačnu metodologiju računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva.</p>
8	<p>3.2.2.6 Uloga Agencije u procesu revizije regulatornih finansijskih izvještaja</p> <p>Navedeni zahtjevi za revizijom prevazilaze zahtjeve koji postoje u okruženju. Postoji mogućnost da mnogu zahtjevi budu neprihvatljivi potencijalnom revizoru. Posebno smatramo neprihvatljivim stav agencije u poglavlju 3.2.2.1 da Agencija učestvuje u procesu izbora ovlašćenog revizora i zadržava pravo (ne)odobravanja istog budući da operator snosi troškove revizije. Takođe, u dokumentu COMMISSION RECOMMENDATION of 19 September 2005 on accounting separation and cost accounting systems under the regulatory framework for electronic communications u preporuci 4 se navodi "Za vjerodostojnost i integritet podataka, preporučuje se da finansijski izvještaji regulatornih računa budu konsolidovani u računu dobitka i gubitka i bilansu</p>	<p>Agencija smatra da bi sprovođenje revizije regulatornih finansijskih izvještaja i troškovnog modela od strane stručnih službi Agencije rezultiralo sljedećim:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Smanjeni nivo transparentnosti cjelokupnog procesa revizije i nezavisnosti Agencije pri sprovođenju regulatornih aktivnosti. • Povećani nivo operativne opterećenosti resursa Agencije usljed sprovođenja revizije nad svim SMP operatorima (trenutno tri) i prilagođavanje pristupa revizije specifičnoj infrastrukturi i poslovnim modelima pojedinačnog SMP operatora. • Efikasnost procesa revizije bila bi umanjena usljed povećanog vremena i resursa potrebnih za upoznavanje poslovanja i procesa izvještavanja svakog

Redni broj	Pitanje Operatora	Odgovor Agencije
	<p>uloženog kapitala kompanije u cjelini . Usklađivanje odvojenih regulatornih računa sa zakonom propisanim računima operatora takođe je neophodna. Ovi izvještaji trebaju biti predmet mišljenja nezavisne revizije ili revizije za uskladjenost nacionalnog regulatornog tijela (zavisno od raspoloživosti odgovarajućeg kvalifikovanog kadra). "</p> <p>U dokumentu DIRECTIVE 2002/19/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 7 March 2002 on access to, and interconnection of, electronic communications networks and associated facilities (Access Directive) u članu 24. i u članu 27. DIRECTIVE 2002/22/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 7 March 2002 on universal service and users' rights relating to electronic communications networks and services (Universal Service Directive) na koji se pozivate u poglavlju 2.2 stoji: "</p> <p>Kada nacionalni regulatorni organ nameće obavezu implementacije sistema troškovnog računovodstva u cilju podrške kontrole cijena, navedeno samo po sebi može zahtijevati godišnju reviziju u cilju obezbjeđenja uskladjenosti sa sistemom troškovnog računovodstva, pod uslovom da postoji neophodan kvalifikovani kadar, ili može zahtijevati sprovođenje revizije od strane drugog kvalifikovanog tijela , nezavisnog od operatera koji je u pitanju ."</p> <p>Ni crnogorskim Zakonom o elektronskim komunikacijama nije predviđeno da Agencija učestvuje u izboru revizora pa smatramo da ovaj paragraf treba preformulisati u skladu sa navedenim činjenicama. Smatramo da se u trenutnoj situaciji, kada je u pitanju proces revizije, imenovanje, obaveze, ovlašćenja i ograničenja revizora treba oslanjati na postojeći crnogorski Zakon o računovodstvu i reviziji i Zakon o privrednim društvima koji regulisu ovu materiju.</p> <p>Osim toga važno je imati u vidu činjenicu da nije suprotno odredjenima definisanim preporukama Evropske komisije :COMMISSION RECOMMENDATION of 19 September 2005 on accounting separation and cost accounting systems under the regulatory framework for electronic communications kao ni Commission Recommendation of 16 May 2002 on Statutory Auditors' Independence in the EU : A fundamental Principles ,da</p>	<p>pojedinačnog operatora. S nižim nivoom efikasnosti povećao bi se konačni trošak revizije za SMP operatore s obzirom da najveći izvor finansiranja Agencije snose upravo operatori.</p> <p>Druga predložena mogućnost pri odabiru i sprovođenju revizije je da Agencija bira nezavisnog, eksternog revizora. U tom slučaju, Agencija bi birala jednog revizora za sve SMP operatore koje je potrebno revidirati (trenutno tri) što uveliko povećava mogućnost da odabrani revizor neće biti detaljno upoznat sa strukturom poslovanja operatora (npr. kako je upoznat postojeći statutori revizor svakog SMP operatora) što, krajnje, povećava obim posla koje odabrani revizor mora sprovesti, smanjuje efikasnost cjelokupne revizije i povećava konačni trošak revizije.</p> <p>Na osnovu svega gore navedenog, Agencija smatra da je najpovoljnije i najefikasnije rješenje da Operator bira nezavisnog revizora regulatornih izvještaja te da pojedini SMP operatori direktno snose troškove iste. Agencija zadržava pravo da ne odobri revizora kojeg je SMP operator predložio (prema kriterijumu nezavisnosti, kompetencija revizorskog tima, nedostatka ovlašćenja za pružanje usluga revizije regulatornih izvještaja, neadekvatnosti predloženog opsega aktivnosti revizije ili potencijalnog sukoba interesa odabranog revizora). Odluku o eventualnom neprihvatanju revizora Agencija će detaljno obrazložiti SMP operatoru.</p> <p>SMP operator je dužan 60 dana prije početka revizije regulatornog izvještavanja dostaviti Agenciji nacrt ugovora s revizorom u kojem moraju biti navedeni nacrt aktivnosti revizije, opseg revizije i tim koji će sprovođiti reviziju, kao i primjeren dokaz da odabrani revizor nije u sukobu interesa.</p>

Redni broj	Pitanje Operatora	Odgovor Agencije
	nezavisni revizor angažovan za izradu godišnjeg revizorskog izvještaja može vršiti i reviziju rgodišnjih regulatornih izvještaja.	
9	<p>3.2.3 Objavljivanje regulatornih finansijskih izvještaja –</p> <p>Nije jasno zašto se traži javno objavljivanje RD i DMA. Smatramo da Računovodstveni dokument i Dokument o metodologiji alokacije, kako su navedeni u Konsultativnom dokumentu, će otkriti poslovno osjetljive/povjerljive informacije o troškovima i njihovoj strukturi i politici cijena. Objava takvih izvještaja može ugroziti položaj Crnogorskog Telekoma na trzistu.</p>	<p>Agencija smatra da regulatorni računovodstveni dokument (RD) i dokumentacija o metodologiji alokacije (DMA) predstavljaju metodološku osnovicu koja sadrži strukturu troškova te ključeve alokacije kojima će se ti troškovi alocirati na pripadajuće prihode. Agencija smatra da RD i DMA dokumenti ne sadrže finansijske iznose niti slične osjetljive podatke za Operatora te na zbog toga, u osnovi, ne treba biti povjerljiva.</p> <p>Dobra praksa u dijelu zemalja EU i regije pokazuje da se ovi dokumenti javno objavljuju. Ukoliko u spomenutim izvještajima postoje povjerljivi podaci, moguće je takve podatke odvojiti u zaseban dokument, koji tada neće biti javno objavljen (uz prethodno odobrenje Agencije).</p> <p>Javna dostupnost spomenute dokumentacije telekom operatora iz drugih zemalja potvrđuje javni karakter navedenih dokumenata. Takođe, Operator može dokumente drugih operatera koristiti kao primjer i predlog izrade vlastite dokumentacije.</p>
10	<p>3.3.2 Dostupnost računovodstvenih zapisa za ad-hoc izvještaje –</p> <p>Treba imati u vidu da je za pripremu ad-hoc zahtjeva potrebno mnogo vremena i internih ljudskih resursa budući da većina navedenih zahtjeva nisu jednostavni izvještaji koja su već dostupni unutar Crnogorskog Telekoma</p>	<p>Kao što je definisano u Konsultantskom dokumentu, Agencija smatra da će pružanje izvještaja na zahtjev („Ad-hoc“) možda biti potrebno za dodatno pojašnjenje određenih pitanja. Stepen detaljnosti izvještaja će zavisi od okolnosti.</p> <p>Nadalje, Agencija može zatražiti od Operatora ostale detaljnije informacije koje neće biti objavljene. Agencija zahtijeva ove informacije kako bi detaljnije pratila i osigurala izvršavanje obveza Operatora, a koje se odnose na troškovnu usmjerenost, povrat troškova i kontrolu cijena. Lista dodatnih informacija u prilogu 9.8 Konsultantskog dokumenta navedena je kao primjer izvještaja koje Agencija može zahtijevati prilikom praćenja izvršavanja obveza Operatora. Agencija će u svakom zahtjevu za dodatnim informacijama obrazložiti razlog traženja informacija, format izvještaja kao i vremenski rok do kojeg se izvještaj mora dostaviti Agenciji.</p>

Redni broj	Pitanje Operatora	Odgovor Agencije
11	<p>4.1 Zahtjevi za nivoom kvaliteta i analitike računovodstvenih zapisa –</p> <p>CT je organizovan tako da pruža niz integrisanih telekomunikacionih usluga pa prema tome i interni sistem finansijskog računovodstva/ERP je oblikovan za jedinstveno/integrisano poslovanje i u skladu sa internim potrebama izvještavanja, lokalnim i međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja, i u skladu sa crnogorskim Zakonom o računovodstvu i reviziji koji nijesu identični sa regulatornim zahtjevima. U tom smislu, podaci iz računovodstvenih sistema se mogu koristiti kao troškovna baza za regulatorno izvještavanje ali oni ne sadrže tehničke podatke o mreži pa samim tim korišćenjem samo računovodstvenog sistema nije moguće identifikovati troškove pojedinih segmenata i usluga. Isto se odnosi i na registar osnovnih sredstava koji ne podržava regulatorne zahtjeve za podjelom na mrežne komponente. Da bi se podržali zahtjevi vezani za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo, moraju se koristiti podaci iz različitih sistema (nezavisnih od računovodstvenih). Takođe, implementacija nekog od modela računovodstvenog odvajanja zahtjeva velike resurse i vrijeme, a sama računovodstvena metodologija, metodologija alokacije i implementacija HCA FDC će tek da bude predmet diskusije sa Agencijom do kraja godine što ne ostavlja mnogo prostora za eventualna prilagođavanja sistema i implementaciju modela i sistema računovodstvenog odvajanja. Takođe, trenutno nismo u mogućnosti da procijenimo kakva će prilagođavanja zahtjevati eventualno uvođenje CCA/LRIC metodologije.</p>	<p>Agencija ne zahtjeva od SMP operatora da vodi paralelno knjigovodstvo već da svoje poslovanje evidentira kroz jedan sustav unutar kojeg se knjiži redovno poslovanje. Za potrebe regulatornog izvještavanja, potrebno je iz toga jedinstvenog sistema preuzeti podatke i alocirati ih na pojedine usluge, segmente ili tržišta, koristeći dodatni izvještajni sistem ili alat. Prilikom istorijskog troškovnog računovodstva (HCA) sprovodi se samo alokacija podataka iz osnovnog sistema dok će se kod tekućeg troškovnog računovodstva (CCA) prije same alokacije sprovesti i revalorizacija podataka na tekuću osnovicu.</p> <p>Tehničke podatke o mreži Operator će identifikovati izvan središnjeg računovodstvenog sistema, koristeći podatke koji podržavaju npr. evidenciju osnovnih sredstava, praćenje opterećenosti mreže i slično. Ti podaci će se koristiti kao osnovica za izračunavanje ključeva alokacije tj. izradu DMA dokumenta ili kao ulazni podatak u izdvojeni izvještajni sistem za regulatorno izvještavanje, zajedno s podacima iz središnjeg računovodstvenog sistema.</p>
12	<p>4.2.1 Sadržaj regulatornih finansijskih izvještaja, izvještaja nezavisnog revizora, računovodstvenih dokumenata i dokumenta o metodologiji alokacije –</p> <p>Konsultativni dokument ne pruža detaljni opis računovodstvene dokumentacije, niti metode alokacije pa s tim u vezi nismo u prilici da procijenimo realno vrijeme potrebno za izradu ovih dokumenata.</p>	<p>Instrukcije vezane za troškovno računovodstvo, a koje moraju biti dokumentovane u opisu Računovodstvene dokumentacije i Dokumentu o metodologiji alokacije nalaze se u poglavlju 4. Konsultantskog dokumenta. Svrha Konsultantskog dokumenta nije detaljan opis Računovodstvene dokumentacije i Dokumenta o metodologiji alokacije već opis metodologije koja se primjenjuje prilikom računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva.</p> <p>Agencija smatra da detaljni opis metoda alokacije nije moguće pružiti zbog specifičnosti usluga pojedinačnog operatora. Operatori najbolje poznaju strukturu svojih usluga i troškova te ih, samim tim, najbolje mogu samostalno segmentirati.</p>

Redni broj	Pitanje Operatora	Odgovor Agencije
		Kako je već navedeno u odgovoru na pitanje devet (9), javno su dostupni primjeri spomenute dokumentacije telekom operatora iz drugih zemalja te se oni mogu koristiti kao primjer i predlog izrade vlastite dokumentacije. Međutim, potrebno je uzeti u obzir kako su navedeni izvještaji specifični za pojedine operatore s obzirom na strukturu usluga, troškova i organizaciju pojedinog operatora.
13	<p>4.3 Račun dobiti i gubitka –</p> <p>Objavljivanje u formatu koji je predložen od strane Agencije će otkriti detaljne i poslovno osjetljive informacije o troškovima Crnogorskog Telekom-a i njihovoj strukturi</p>	<p>Agencija traži da se javno objave Račun dobitka i gubitka, Izvještaj o prosječnom angažovanom kapitalu, Izvještaje o usklađivanju, Izjavu o odgovornosti Uprave, Revizorsko mišljenje, Računovodstvena dokumentacija kao i Dokument o metodologiji alokacije. Shodno tome, objaviće se finansijski izvještaji koji će sadržati prihode po tržišnim segmentima, pri čemu se prati evropska praksa segmentacije tržišta, a troškove samo na agregiranom nivou.</p> <p>Agencija traži od Operatora da javno objavi formu svakog pojedinog izvještaja koji će biti podnesen Agenciji kako bi se zainteresovane strane osigurale da Agencija obavlja regulaciju tržišta na osnovu svih relevantnih informacija.</p>
14	<p>4.7 Transferne naknade</p> <p>Smatramo da ne bi trebalo koristiti postojeće cijene iz RIO i RUO kod definisanja transfernih naknada u kojima je cijene odredila Agencija, već jedinične cijene koje će se odrediti troškovnim modelom Crnogorskog Telekom-a u skladu sa propisanom metodologijom. S obzirom da postojeće cijene iz RIO i RUO nisu troškovno orijentisane, njihova primjena kao transfernih naknada bi dovela do razlika između izvještaja o transfernim naknadama i izvještaja o jediničnim troškovima.</p>	<p>Operator je dužan sprovoditi alokaciju troškova na usluge po pojedinim veleprodajnim tržištima. Ista alokacija trebala bi biti i osnovica za izračunavanje internih transfernih naknada. Razlika u veleprodajnim cijenama i internim transfernim naknadama smije postojati samo zbog dodatnih troškova pružanja usluge na tržištu (npr. obračun naknada za pruženu uslugu, naplata, rizik naplate i sl.).</p> <p>Agencija traži da se navedene razlike jasno definišu i detaljno obrazlože Agenciji.</p> <p>Ako je Operator već sproveo kalkulaciju jediničnog troška za RIO/RUO naknade, ista se može koristiti i za izračunavanje transfernih naknada.</p>
15	<p>Prjedlog obaveza SMP operatora vezanih za troškovno računovodstvo - Dalje, za godinu koja završava 31. decembra 2014. i godine nakon toga, Agencija predlaže da se... -</p> <p>Već komentarisano. Detaljnije u opštim komentarima na konsultativni dokument računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva.</p> <p>Tabela 5.2: Ukratko predložene troškovne osnovice i računovodstvene metodologije za potrebe računovodstvenog odvajanja i izračunavanja</p>	Odgovor za navedeno pitanje dat je u sklopu odgovora na pitanje broj tri (3).

Redni broj	Pitanje Operatora	Odgovor Agencije
	<p>jediničnog troška usluga za 2014. godinu i za naredne godine – Već komentarisano. Detaljnije u opštim komentarima na konsultativni dokument računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva.</p>	
16	<p>6.2 Istorijsko troškovno računovodstvo - Smatramo da svaku od ovih kategorija treba jasno definisati (OPEX,WACC...)</p>	<p>Operativni troškovi odnose se na novčane izdatke tokom posmatranog računovodstvenog perioda. Oni ne uključuju troškove finansiranja i vanredne troškove kao ni porez na dobit. Operativni troškovi stavka su u obračunu dobiti i gubitka operatora. Operativni troškovi mogu se tipično podijeliti na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Održavanje; - Rezervne dijelove; - Rezervacije; - Finansije i naplata; - Vrijednosno usklađivanje potraživanja; - Trošak marketinga; - Trošak zaposlenih; - Amortizacija; - Trošak usluga; - Ostali troškovi (Specificirano po stavkama); - Ostale troškove (Ukupno stavke ispod 5% operativnog troška). <p>Iz alokacije troškova potrebno je isključiti svu imovinu koja se ne koristi za pružanje telekom usluga, kao i sve troškove direktno ili indirektno povezane s tom imovinom. Takođe, potrebno je isključiti i prihode bazirane na slobodnim novčanim sredstvima (tzv. „excess cash“), npr. finansijska imovina, oročeni depoziti i slične pozicije. Isto tako, s druge strane, potrebno je isključiti i sve finansijske troškove (npr. kamate i slično).</p> <p>Detalji o izračunavanju prosječnog ponderiranog troška kapitala („WACC“) opisani su u poglavlju 8. „Uputstva vezana za izračunavanje troška kapitala“ Konsultantskog dokumenta.</p>
17	<p>6.3.6.1 Granica materijalnosti pri procjeni vrijednosti - Smatramo da je postavljena granica materijalnosti od strane agencije izuzetno niska i neće zadovoljiti svrhu pojednostavljenja i pojeftinjena procesa.</p>	<p>Agencija smatra da se, shodno zajedničkom dogovoru s operatorima tokom konsultantskog procesa, nivo materijalnosti može povećati na 0,5% imovine ili prihoda. Materijalnost pojedine grupe imovine uključuje sagledavanje prema bruto</p>

Redni broj	Pitanje Operatora	Odgovor Agencije
		<p>i neto knjigovodstvenoj vrijednosti imovine. Imovina se zasebno razmatra ako bilo koji od dva posmatrana načina prelazi 0,5% ukupne imovine (bruto ili neto knjigovodstvene vrijednosti).</p> <p>Pozicije imovine čija neto knjigovodstvena vrijednost je jednaka nuli, ne uzimaju se u osnovicu izračunavanja, iako se takva imovina još uvijek koristi.</p>
18	<p>7.2.1 Model na osnovu pristupa „odozgo prema dolje“ - Smatramo da je zbog složenosti modela odozgo prema dolje, prihvatljiviji pristup odozdo prema gore.</p>	<p>S obzirom da se troškovni model koristi i u svrhu računovodstvenog razdvajanja, Agencija naglašava da računovodstveno razdvajanje nije moguće sprovesti primjenom troškovnog modela izrađenog po principu „odozdo prema gore“. Troškovni model izrađen po principu „odozdo prema gore“ može se koristiti za potrebe verifikacije rezultata modela izrađenog po principu „odozgo prema dolje“ kao i za procjenu troškova veleprodajnih usluga efikasnog operatora i, u vezi s tim, regulaciju cijena veleprodajnih usluga..</p>
19	<p>7.3.1 Potreban nivo analitičnosti - Ukoliko je retroaktivno potrebno dijeliti imovinu po navedenim kategorijama, nismo u mogućnosti to da obavimo. Jedino sto mozemo da odradimo jeste da koristimo aproksimaciju.</p> <p>Za buduće kategorisanje je u redu.</p>	<p>Agencija smatra da za opremu koja je nabavljena u prošlosti Operator može:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) uzeti u obzir vrijednost i podjelu iste ili slične opreme koja je nabavljena kasnije i za koju postoje podaci; b) odrediti najbližu aproksimaciju podjele na osnovu uzorka imovine dogovorenog u saradnji s Agencijom.
20	<p>8.4 Cijena akcijskog kapitala - Kod definisanja metode za izračunavanje troška kapitala Agencija treba razmotriti moguće rizike. Prije svega, to je regulatorni rizik s kojim će se Crnogorski Telekom suočiti zbog činjenice da će Agencija formirati cijene za regulisane usluge. Ovaj rizik ne postoji za kompanije koje nisu regulisane. Takođe smatramo da Agencija treba uzeti u obzir podatke specifične za tržište Crne Gore, premiju za rizik tržišta specifičnu za Crnu Goru, beta koeficijent, stopu inflacije, itd.</p>	<p>Izračunavanje troška kapitala definisan Konsultantskim dokumentom obuhvata sve potrebne stavke rizika, uključujući tržišni rizik, beta koeficijent (faktor volatilnosti tržišta u odnosu na cjelokupnu ekonomiju) kao i stopu bezrizičnog ulaganja</p> <p>Inflacija se ne može uključiti u obračun troška kapitala jer se ona reflektuje kroz očekivane promjene troškova te promjena cijena usluga Operatora (prihoda). Kod HCA pristupa, stopa inflacije uključena je u stvarne troškove i prihode, dok se LRIC pristup bazira na višegodišnjim projekcijama kretanja broja korisnika, prihoda i troškova pružanja pojedinih usluga te time zahtjeva i prilagđavanje prihoda i troškova za efekat projektovane (predviđene) godišnje stope inflacije.</p>

Redni broj	Pitanje Operatora	Odgovor Agencije
21	<p>9.8 Dodatni Ad-hoc izvještaji i informacije koje Agencija može tražiti - S obzirom da navedeni ad-hoc izvještaji nisu dostupni unutar CT kao takvi već zahtjevaju angažovanost resursa i vrijeme neophodno za njihovo pripremanje, smatramo da agencija treba jasnije da odredi pojedine zahtjeve za izvještajima kako bi mogli da procijenimo zahtjevnost i razuman vremenski rok za dostavljanje.</p>	<p>Odgovor za navedeno pitanje dat je u sklopu odgovora na pitanje broj 10.</p>
22	<p>9.9 Prijedlog računovodstvenog odvajanja na tržišta - Smatramo da u dokumentu treba navesti minimalne zahtjeve za računovodstvenim odvajanjem na segmente/usluge. Prema EU propisima veleprodajni pristup i usluge međusobnog povezivanja su predmet računovodstvenog odvajanja pa prema tome predlažemo da se pripreme odvojeni računi samo za usluge pristupa i međusobnog povezivanja. Smatramo da je po ovom pitanju Agencija trebala prethodno da komunicira sa operatorima kako bi se utvrdili minimalni zahtjevi buduci da je veoma bitno definisati koje usluge pripadaju kojim trzistima.</p> <p>Pristup javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica. - Koje usluge? smatramo da treba definisati minimalne zahtjeve.</p> <p>Započinjanje (originacija) poziva - Za veleprodajna trzista je preporuka i praksa da se računovodstveno razdvajanje vrši na nivou segmenata a ne na nivou usluga.</p>	<p>Ciljevi pristupa koji pripremanje regulatornih finansijskih izvještaja bazira na tržištima su sljedeći:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promovisanje djelotvorne konkurentnosti, • Reagovanje na tehnološke i tržišne promjene, • Uklanjanje nepotrebne regulacije i pojednostavljenje administrativnih procedura vezanih za regulaciju, • Osnaživanje internog tržišta, kao i • Zaštita potrošača. <p>Korišćenje pristupa po tržištima omogućava značajno viši stepen transparentnosti prilikom istraživanja među-subvencioniranja (transferne usluge) različitih tržišta na kojem posluje SMP operator. Takođe, omogućena je analiza potencijalnog anti-konkurentskog definisanja cijena kao što su predatorske cijene, regulacija tarifa kao i pritisak na cijene (tzv. price squeeze).</p> <p>Agencija smatra da detaljna definicija segmenata i usluga kroz konsultantski dokument, odnosno odlukom i metodologijom za sprovođenje računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva, ne može u potpunosti obuhvatiti poslovne modele svih SMP operatora (npr. arhitekturu mreže, tarifne pakete i drugo) te da bi takav dokument bio neskalabilan i prekompleksan. U narednim koracima implementacije procesa računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva, SMP operatori će samostalno, uz konsultacije s Agencijom, davati prijedlog segmentacije i grupisanja usluga na pojedinačna tržišta dok će Agencija odlučivati o odobravanju navedene strukture.</p>

Redni broj	Pitanje Operatora	Odgovor Agencije
23	9.10 Izvještaj nezavisnog revizora - nije jasno zašto akcionarima?	Odgovor za navedeno pitanje dat je u sklopu odgovora na pitanje broj sedam (7).